

OMER MUSIC

TREĆA POSLANICA ŠEJHA MUHAMEDA IZ UŽICA

O šejhu Muhamedu iz Užica pisano je u prošlim brojevima ovog časopisa i objavljene su njegove dvije poslanice.¹ U prvoj poslanici upućenoj beogradskom valiji Muhamed paši i u prepisu »učenim i dobrim ljudima Beograda, Edrene, Istambula, Meke i Medine« šejh Muhamed odgovara paši da on (šejh) upućuje svijet na dobro i odvraća od zla samo na osnovu vjerskih propisa i da za taj svoj rad ne smije biti ukoren niti kažnjen nego naprotiv beogradski valija treba da bude kažnjen, jer je zbog nasilja nad rajom neposlušan i Bogu i caru. Valiju naziva nasilnikom i predbacuje mu pljačkanje raje. U ovoj poslanici pokazuje odlučnost u borbi koju mu najavljuje beogradski valija.

U drugoj poslanici šejh opisuje izvršenje prijetnje spomenute u prvoj poslanici, paljenjem kuća, medrese i knjiga, kako šejhovih tako i njegovih učenika, te globljenje preostalih njegovih pristaša u Užicu. Drastično je prikazao stradanje i bijeg svoj i svoje porodice iz Užica te nasilja vojske.

Pored spomenutih poslanica u mogućnosti smo da objavimo i treću poslanicu šejha. Ona se nalazi u medžmui u Orijentalnom institutu (*Acta Turcica* broj 742) bez završetka. Drugi potpuni prepis ove poslanice nalazi se u Ankari (*Mearif Vekaleti Umumi Kütüphanesi—Ankara, Türkçe Yazma-eserleri, Meçmua № 235 s. 45—46*). Profesor Tajib Okić mi je prepisao ovu poslanicu sa svim tekstualnim greškama na koje je ukazao i bilješkama uz tekst na čemu mu mnogo zahvalujem. Upoređujući oba teksta ustanovio sam da je prepis u Orijentalnom institutu bez pravopisnih grešaka.

Ova treća poslanica pored kratkog ponavljanja sadržaja druge poslanice, žigoše razvrat, pijanje i druge poroke u Užicu. Beograd naziva »gradom smutnje, stjecištem nasilnika i pokvarenih ljudi«, svoje pristaše »pripadnicima Božije stranke« a svoje neprijatelje »prljavom bandom satanske stranke« koji nemaju ni osnovnog ljudskog stida, koji su pokazali neki nevjernici, a kamoli vjerskog. Za te svoje protivnike veli da su neodgojeni i niskog porjekla, zato što su preturali intimno žensko rublje po sepetima i sanducima,

¹ Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod

turskom vladavinom, II—1951, str. 185; Isto, II—IV/1952—53, str. 215.

mjesto da spale to kao što su spalili sve knjige kako šejhove tako i njegovih đaka. Neobjašnjavajući zašto je put u Beograd bio nesiguran, želio je ići tamo i upitati, zašto je sve to trebalo činiti. Mjesto toga šalje ovu svoju poslanicu prijateljima, tješeći se da su ovakvu sudbinu doživljavali nekada vjerovjesnici i drugi pravovjernici, te to stavlja do znanja poznijim pokoljenjima. Na kraju poslanice šejh kaže, da je obavještavanje jedina svrha poslanice a ne, dobivanje materijalne naknade za otete i popaljene stvari. U ovoj poslanici vidi se očaj šejha u kojem ne bira riječi, kojima će izgrditi svoje protivnike. Oni mu prijete smrću. Poslanicu završava riječima u kojima iznosi nadu u bolje naraštaje i smjenu. Interesantno je da u ovoj poslanici ne spominje ni jednom rječju Hamzevije o kojima je u prva dva pisma govorio.

Prva poslanica je datirana 2 aprila 1748 g; druga poslanica nije datirana, a ova, vjerovatno i posljednja, nosi datum 30 decembar 1749 godine. Koje je godine bio napad vojske beogradskog valije na Užice, ne može se tačno odrediti. M. Hadžijahić veli da je to bilo u julu 1748 godine. Ako je napad bio tada, postavlja se pitanje gdje je šejh bio u vremenu od jula 1748 g. do 30 decembra 1749 g. (19 mjeseci). Ako je napad izvršen 1749 godine, znači da su turske vlasti dale izvjestan rok da se šejh povuče od svog buntovnog rada, jer je, navodno, postojao ferman kojim se naređuje šejhu da s porodicom napusti Užice. Datum napada će se moći riješiti pronalaskom fermana.

Tekst poslanice glasi:

اوْرَيْجَهُ شِيخِي مُرْحُومُ مُحَمَّدُ افْنِينِكُ كُونِدِرْدُوكِي مَكتُوبِيدُ

الحمد لله الذي ارسل حبيبه محمداً بشيراً و نذيرآ^۱ و امتحن عباده بأنواع البلاء
و المصائب ليفرق بين الخبيث والطيب و يميزهم تمييزاً و وعد للصابرين عند المصيبة
و المسترجعين اجرأ جزيلآ^۲ و اخبر ان من انتصر بعد ظلمه فليس للمعاة عليه سبيلاً^۳ بل
يعطيه لرضائه بقضاء ربه فضلاً كبيراً سوى ما اعد لظالمه في الخطيئة^۴ عذاباً ايماناً و ذلك
فضل الله علينا عظيمآ و الصلوة و السلام على سيدنا محمد و الله و صحبه و سلم كثيراً^۵
اما بعد بلدة بلغرادده متتمكن اولوب، شروفاسادن و ظلمه عباددن و تغريب^۶ بلا ددن
وشره دضادن مجتنب و محترز اولان متقي قوانداشلريمزه سلام و دعاعدن صكره انها اولنوركه

^۱a Kuran, II/119, XXXIV/28,
XXXV/24

^۲ Kuran, 11/155, 111/186, 111/179,
VIII/37, XVI/96, XXXIX/110.

^۳ Riječ سبیلآ u akuzativu radi
rime, treba da stoji سبیل. Cijela re-
čenica je aluzija na Kuran, XL/41.

فِي الْحَلْبَةِ

• U tekstu عظيمآ u akuzativu radi
rime, treba da stoji عظيم

• U tekstu ظلم و عباددن radi

• U tekstu تغريب

تحوير ورقه مزه باعث و درونمزد⁸ و رود ايدن بودكه مقر ظلمه و مسكن فسقه اولان دار الفساده بلغواده وارايم، و حڪام و حفاظنند سؤال ايدهيم که بلده اوژيچهده شروفساد ايله طولو اولان ميخانهله و بابول خانهله و دار السبود¹⁰ ماتدي ظلم خانهله ياقلميوبده، بو حميرك خانهسنی و سائر حزب اللهک¹¹ خانهلو احرائق¹² بالثار- و غزا ماليله بتا اوئلمنش و بيت اللهک اسميله تسميه اوئلمنش و درونته طله علومدن و حزب اللهمن بو جماعت وار ايكن حزب شيطاندن¹³ بو ملوث کروهي تسليط ايذوب - جامع شريف اوزرنه طوب و طوفنك آتب، خراب ايتمنک ندن لايق و سزا اولدی؟ و بوکونه بدnam ايشڪرده قرآن و حديشدن و ياخود الليس¹⁴ خييثدن قتفيسنه اويديكُز؟ سؤال ايدهيم، و دخني ڪيمن اباء و اجدادمن موروثم¹⁵ و ڪيمى مالم ايله مشتري و ڪيمى دخني الم¹⁶ ايله محور کتابلريمي و کتديمك و اهل و اولادمك سائر اشياالين نيقون يغما ايتديكُز؟ خصوصا زنه لهه مخصوص اولان لباس کيمى جديده و کيمى اسڪى پالاس، نيجه دکلسز شرناس؟ بيلمديكتومي کي حق تعالى خواتين¹⁷ قسمين نيجه اعذار ايله مبتلا قيلديڪي، انك اثارين ازواجلوندن صقيلوب ڪو دملوندن حيا ايذرلر. چونڪيم حياء ايمانيذز¹⁸ بي، نصيب سكرتارييم بعد صوي کفرهده بولنان حياء جليلي نه عجب سزده بولنديکي سزى عفيقات اولان عورتلرک بو حجهارين و ق Otto و سپتلرین قريشدرمقدن دفع ايده، و اسڪر قويشـديـرـمـدـن آـشـهـ يـاـقـمـشـ اوـلـسـهـ ڪـزـ بـيـ اـدـبـ وـدـنـيـ نـسـلـدـنـ کـلـدـيـڪـگـزـ اوـلـقـدـ اـشـعـارـ اـيـمـزـدـيـڪـزـ. حق تعالى سزه کندوسى لايق کوردوكى جزائي دخني دنياده ويروب، عالمه

* دروغه tekstu

⁹ Ovdje je poznati naziv Beograda دارالجهاد (dom borbe) pogrdno preokrenut u (dom smutnje).

¹⁰ دارالندوه je kod predislamskih Arapa vijećnica u Mekki u kojoj se je raspravljalo o umorstvu Muhammeda, na što aludira autor (Islam ansiklopedisi, III/492, Istanbul 1945).

¹¹ Naziv je uzet iz Kurana V/56, LXVIII/22.

¹² آخراء tekstu

¹³ Naziv je takođe حزب الشيطان uzet iz Kurana LXII/19.

¹⁴ الليس tekstu

¹⁵ موروث tekstu

¹⁶ الم tekstu

¹⁷ حواتين tekstu

¹⁸ Ankarskom tekstu stoji:

چونکم حياء ايانددر. في نصيب سكرت، باري بعض صوي کفرهده جليل نجيب سزده بولنديکي

عبرت اولسون¹⁹ سزه بنم و اهل و اولادمك بودجي ندرکه، کوماکلرین و يالكلرین و سائر اشیالرین غصب ايلديکرز؟ اكامی محتاج اولدیکرز؟ دويميه سز! غيريلار غصب و سرقه اتسه لو سز آنی ويوجك²⁰ ايكن سز غاصب اولق نه قبيح فسادر ايندی بو خصوصده دخی قفعی ملته اقتدا ايلديکرز²¹? آنی دخی سؤال ايدهيم. و بوقدر ظلم و فسادگر ايله اكتفا ايتميوب، ظليمًا جائزه قصد ايتديکرمه کورا دو حلىيز²² سزك عطا و بخششکردد. رسول اکرمك «بشر القاتل بالقتل»²³ حدیث شريفک معناسته نیچون اعتماد ايتديکرمه؟ ايشته بعضيلاريکرمه جزالوي تعجیل اولندی. شيد: **ڪرو و سائر ويڪر منظر اولوك** «فتر بصوا انا معڪم متريصون»²⁴ وقال ع: ان الله ليملئ بالظالم فإذا أخذه لا يفلته»²⁵.

ایمندی بو دفهه اسلامبوله يول اولیوبده شو طرفه کيديلود ايشه بونك کبی سؤاللر ایچون کيديلود. ولکن چونکیم ساعون بالفـ²⁶ اولانلارک بزه بو مرتبه سوء قصدلری ظاهر اولدی، بزه قلت رفقا ايله، او لطرفه کيتمك²⁷ نه عقله او يار و نه هله²⁸. حالبوکی بلده کرده اوبله دلی نا پاکلر وادرر بو اهل حق²⁹ عالمه و افرجه او يسه³⁰ علمایه او يمقدہ خیر عظیم وادرر، ملاحظه سین ايتميوب زور به لغیله ذم ايدرلر. روایت اولنورکی عیسی علیه السلامك³¹ سیاحتندہ کندو سنہ بیکشو ایکیشر بیک اوچر بیک آدم کندیسنہ او یوب بیله کیدلرلر دی. کیمی دین و عبادت ایچون، و کیمی مرضی دن اولوب، علاج ایچون،

¹⁹ U Ankarskom tekstu اپتسون

nu, V/214; Muslim, El-ğami'u-s-sahihu, VIII/19.

²⁰ U tekstu آلبيره جك ايكن u Ankarskom آنی ويبره جك ايكن

²⁶ Ovim izrazom se aludira na Kur'an, V/33, 64.

²¹ U Ankarskom tekstu ابتديکر

²⁷ U Ankarskom tekstu وارمۇ

²² U tekstu روحلیزه

²⁸ Pod izrazom نقل misli se na Kur'an.

²³ Ovaj hadis je apokrifan (mewdu), Vidi: 'Ali el-Kāri, El-mewdū'at, Istanbul 1289 H. str. 32; Ismā'il el-Ağlūni, Keşfu-l-hafā'i ve muzilu-l-ilbāsi'ammā iştəhəre mi-ne-l-ehādisi 'alā elsineti-n-nāsi, Kairo 1851, I 286.

²⁹ U Ankarskom tekstu iza rijeći اولان stoji još حق

²⁴ Quran, IX/52.

³⁰ U tekstu اویسلر, mjesto ove rijeći u Ankarskom tekstu stoji:

²⁵ Ovaj hadis je autentičan (sa-hih); El-Buhārī, El-ğami'u-s-sahī-

كمسي او پش كورسل

³¹ U tekstu pisano kraticom: ۴۰

و کیمی دخی استهزا ایچون، شو امت محمد³² یهودا³³ شبهه مز عیسی علیه السلامدن او توری ذور به در دیر لر دی.

ایمدى بو قصد مز خصوصنده او لظرفده بولنان اهل حقك رأیي ندر؟ بزه بو کون اول افاده ایلیکتر³⁴ مأمولدر و السلام.

بو محلده عیسی علیه السلامک قصه سی ایراد او لندینگندن³⁵ بزم دخی او لظرفه کیده جکمز توهم او لنسون. انجق، مکرو اعدادن اسباب سلامته تشتت ایچون اون بش یکوئی متوكل علی الله و معتمد علیه دقيق کفایت او لنجه، حقدن عنون و عنایت، والسلام. چونکیم، حق جل و علا کلام قدیمنده ابلیس³⁶ و فرعون³⁷ و نمرود³⁸ و ابوا لهب⁴⁰ و ابو جهل⁴¹ کبی عدولینیک و لوطیلر⁴² کبی سائر نایاك عدولینیک افساد و اسرافلاردن و حد تجاوزلارین، علی طریق النم، ذکر ایتدی. و دد عقب دخی دنیاده ایتدکلری و کوردکلری شدید عقوباترون عبوت و اعتبار ایچون،⁴³ ذکر ایتدی و افعال قبیحه و اخلاق ذمیمه لرنده و ظلم و فسادرنده انلره مخالفت ایدرکن، امتحاناً مذهب و معاقب اولان مؤمنلره تسلى ایچون حکایت ایتدی. و رسول اکرم دخی اصحابه و صیت ایلوب: «بند نصکره کلنلره قومدن چکدیکم اذیتی خبر و یوردک» دیو اصرار لودی.

³² U tekstu محمد، u Ankarskom

sar vladara Rima i Bizanta. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/640.

³³ Pod »Jevrejima Muhamedove zajednice« autor misli na svoje protivnike.

³⁹ Nemrud je opći naziv vladara Babilona, a autor misli na savremenika vjerovjesnika Ibrahima. Kamusul alami, Istanbul 1316 H., VI/4600.

³⁴ U Ankarskom tekstu stoji: افاده اینکه سیکر

⁴⁰ Ebu Leheb je pogrdni naziv strica Muhamedova Abdu-Uzza je poznatog po trajnom neprijateljstvu prema svome bratiću Muhamedu, U Kurantu se spominje u posebnom poglavljiju, CX/1. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/34.

³⁵ U tekstu او لندینگندن u Ankarskom ار لندینگندن

⁴¹ Ebu Cehl je pogrdni naziv ugleđenog Mekanca Ebula-Hakema ogorčenog neprijatelja Muhameda. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, IV/15.

³⁶ U Ankarskom tekstu iza ove riječi stoji još: جماعت کبری ایله

⁴²a Slijedeći tekst uzet je iz Ankarskog rukopisa.

³⁷ Iblis je specijalni naziv za satanu, spominje se na više mjesta u Kurantu. Islam Ansiklopedisi, V/2, s. 690, Istanbul 1950.

⁴² Kuran, VII/83-84, XXVII/57-58; XXIX/33-34.

³⁸ Firaun je opći naziv vladara starog Egipta kao što je Kisra opći naziv vladara stare Perzije a Kay-

ایلدی، بو فقیر دخی امر بالمعروف و نهی عن المنکر⁴³ ایدوب، لوطیاره و پوطیلاره⁴⁴ مخالفت ایدرکن، نه کونه اذیتلوایله متاذی اویشدر. و اول موذی ناپاکلوین **کیمیلری شمیدی**، کیمیلری اوون سنه، کیمیلری اوون بش سنه کیمیلری اوتوز سنه مقدم کوسه خلیل پاشاده⁴⁵ کبی عقوبت کوددی،⁴⁶ و کیمی شمدانصکره ان شاء الله تعالیٰ کوره جکلو. ایلدی حق تعالیٰ و رسوله افتدا و دخی تخلقا باخلاق الله⁴⁷ فرمان شریفه امتیلا حیاتده اولدینجه لسان بنامله حکایت ایدرم، تاکیم بو حقیردنصکره کلان اهل ایمان حین ابتلاء و قتلننده⁴⁸ متسلی اولسونار، بز اول کچن دسل و سائز اهل ایمانک بلاویله متسلی اولدینغز کبی، ایشته بو تعویرا تزدن مقصد⁴⁹ اقصا بودر یوخسه یغما اولسان و احراق بالدار اشیامزک افضل و خیرلو خلق و بدلن دیمزند اميد المدرز.

خادم الفقرا محمد

٢١ محرم سنہ ١٤٦٣

المعروف باوزیچه شیخی

**POSLANICA KOJU JE UPUTIO ŠEHJ UŽICA UMRLI
MUHAMED EFENDIJA**

Hvala Allahu koji je uputio svoga miljenika Muhameda da donese ljudima radosne vijesti i da ih upozori, koji je stavio svoje robe na kušnju raznim nevoljama i nesrećama da bi napravio razliku između nevaljalca i čestita čovjeka i da bi ih potpuno raz-

⁴³ Kuran, 111/110; VII/157; IX/71; XXXI/17; Muslim, II/156, III/82.

“ Od perziske riječi پوت izveden oblik (arapski المنسوب) پونт u tekstu پوبله mjesto perziske složenice پورست

⁴⁵ Prema Mehmed Sureya-u (Sicilli Osmani, Istanbul 1311 H. 11/1911) Halil paša Kose (Kosec) je 1109/1697 dobio rang vezira nakon što je bio teftedar, roznamedži i baš-teftedar. Bio je u mnogo mjesta valijal i muhafiz do postavljenja muhafizom Beograda 1127/1715 i u tom zvanju je umro. M. Sureyya kaže

da je bio ispravan čovjek (عاصب) (مدبر مستقم ایندی).

⁴⁶ Autor ne navodi kakva je kazna stigla Halil pašu i njemu slične, na koje se tuži.

⁴⁷ U tekstu je suvišan elif »|« ili je autor upotrebio perziski prijedlog »↳« mjesto arapskog »←«.

⁴⁸ Riječ **قتلنده** je suvišna jer se razumije iz riječi **عن**.

„ Između ove dvije riječi stoji
veznik » و « koji je suvišan, uko-
liko se riječ اقصى ne bi čitala اقصاً

" Odgovara datumu 30 decembra
1749 g.

dvojio, koji je obećao obilnu nagradu onima koji se strpe u nesreći i onima koji se Njemu obraćaju, koji je izvijestio da onaj, koji se suprotstavi nasilju koje mu je učinjeno neće biti ukoren, nego će mu za to, što je bio zadovoljan Njegovom odredbom, dati veliku nagradu i satisfakciju bolnom kaznom koju je pripremio njegovom zulumćaru zbog nasilja. To nam je blagodat i dobrota od Allaha. Neka je blagoslov i mir našem gospodinu Muhamedu, njegovoј porodici i drugovima i mnogo pozdrava.

A potom — nakon pozdravâ i blagoslova mojoj pobožnoj braći nastanjenim u Beogradu, koji se klone i čuvaju od zla i nereda, od nasilja ljudima, pustošenja zemlje i odobravanja zla — dostavlja se na znanje slijedeće:

Povod pisanju našeg pisma i osjećanja skupljenih u meni jest ovo:

Moja je želja da dođem u Beograd, popriše nereda, rezidenciju zulumćara i prebivalište pokvarenih ljudi i da upitam tamošnje kadije i čuvare (hafize) zašto je u Užicu trebalo spaliti kuću ovog siromaha i kuće ostalih pristaša Božijih ne obazirući se na mejhane, bozadžinice, bludilišta i kuće nasilja slične Darunedvi, koje su pune zla i smutnje. Zar je bilo dostoјno i dolično nahuškati prljavu bandu pristaša Satame da iz topa i puške puca na časnu džamiju, sagrađenu blagom Svetog rata i nazvanu Božjom kućom u kojoj se nalazi džemat učenika i Božijih pristaša i srušiti je? Da još upitam i to: Za čim ste se poveli u tako ružnim vašim djelima, za Kuronom i Hadisom ili nečastivim Satanom? Da upitam još: zašto ste opljačkali moje knjige od kojih sam neke naslijedio od svojih roditelja i djedova, neke svojim novcem kupio, a neke svojom rukom napisao i ostale moje stvari, stvari moje djece i moje porodice, naročito specijalnu žensku odjeću, neku novu, neku staru (eski palas)? Zar niste najgori ljudi? Zar vi ne znate da je svemogući Bog opteretio ženski rod mnogim tegobama, čije tragove kriju od svojih muževa i stid ih je da oni to vide? Kad već nemate nikakvog vjerskog stida, čudnovato je da nemate bar onaj prirodni stid, koji se nalazi kod nekih nevjernika, da vas spriječi da ne preturate bošće, kutije i sepete čestitih žena! Da ste ih mjesto preturanja spalili, ne biste tako jasno pokazali da nemate nikakva odgoja i da ste potekli od niskog roda. Neka vas Bog i na ovom svijetu kazni kaznom koju smatra da vam odgovara i neka to bude upozorenje svijetu. Šta sam vam dužan ja, moja žena i djeca da pljačkate njihove košulje, prsluke i ostale stvari? Zar vam je to trebalo, ne najeli se!? Time što su to drugi pljačkali i krali, a vi im to dozvolili, vi ste postali pljačkaši; kako je to odvratna i ružna opačina??!

Prema tome da vas još upitam i to, koju vjeru slijedite u ovom slučaju? Niste se zadovoljili ni sa tolikim nasiljem i pokvarenošću, nego ste naumili da me nasilno ubijete, kao da je moja duša meni data od vas i kao da mi je to vaš poklon. Niste se poučili smislom časnog hadisa plemenitog Poslanika »obraduj ubojicu njegovom pogibijom!« Eto, nekima od vas je već ubrzo stigla kazna. Odsada i vi očekujte kaznu! »Očekujte, i mi s vama očekujemo«. Vjerovjesnik je, Bog ga spasio, rekao: »Allah zaista daje izvjestan rok silniku a

kada ga uhvati, ne pušta ga«. Prema tome, iako sada nema mogućnosti da se ode u Istanbul, ako bi se odlazilo tamo, radi ovakvih pitanja bi se putovalo. Ali, kako je jasna tolika zla namjera prema nama od onih koji prave smutnju, putovati na taj kraj s malim društвom ne dolikuje nam ni po zdravoj pameti ni po slovu Kurana. Međutim, u vašem gradu ima tako ludih pokvarenjaka, kada vide da mnogo svijeta slijedi jednog istinskog učenjaka — a slijediti učene ljude je velika korist — ne razmišlјajući, klevetaju ga da je silnik. Priča se da je uz Isa-a prilikom njegova putovanja pristajalo po hiljadu, dvije i tri hiljade ljudi i s njim išli neki radi poučavanja u vjeri i obredima, neki kao bolesnici radi liječenja, a neki radi ismijavanja. Ti »Jevreji Muhamedove vjere«, bez sumnje, bi rekli i za Isa-a da primjenjuje silu.

Ukratko, kakvo je mišljenje čestitih ljudi tamo o ovoj našoj namjeri? Nadam se da ćete nastojati da nas što prije obavijestite. Zdravo bili!

Time što je donesena priča o Isa-u na ovome mjestu neka se ne misli da ćemo mi tamo doći. Došao bih radi priprema da se osiguram od neprijatelja, ako bi bilo dovoljno 15—20 drugova, koji se uzdaju u Boga, i na koje se može osloniti, i tada bi mi bila pomoć od Boga. Uzvišeni Bog je u Kuranu s prekorom spomenuo pokvarenost, razuzdanost i pretjeranost neprijatelja, kao što su Iblis, Firaun, Nemrud, Ebu Leheb, Ebu Džehl i ostali pogani izrodi. Za tim je spomenuo uz njihova djela na ovom svijetu i žestoku kaznu koju su iskusili radi pouke ostalima. Ispričao je ovo radi utjehe onima vjernicima koji su mučeni i kažnjavani radi iskušenja, dok su se suprostavljali silnicima zbog njihovih gadnih djela, pokušenog morala, nasilja i pokvarenosti. I Božiji poslanik je takođe preporučio i kao savjet svojim drugovima ostavio (ove riječi): »Izvijestite moje sljedbenike, koji poslije mene dođu, o uznenemiravanju što sam ga podnio od svoga naroda!«

Konačno je i ovaj siromah mnogo uznenemirivan raznim nevojama, naređujući dobro, zabranjujući zlo i suprotstavljajući se pokvarenjacima i idolopoklonicima. Od tih napastujućih poganaca neki su sada, neki prije 10 godina, neki prije 15 godina, a neki prije 30 godina, kao Kose Halil paša, iskusili kaznu, a neki će je akobogda od sada u budуće iskusiti.

Ukratko slijedeći Boga i njegova poslanika i slušajući njegovu časnu zapovijed »budite božanske naravi«, pričaću dokle god sam živ glasnim jezikom, da bi vjernici koji dođu poslije ovog siromaha, bili utješeni u vrijeme svog iskušenja, kao što smo se mi utješili nesrećama prošlih vjerovjesnika i ostalih vjernika. Eto, ovo je krajnja svrha ove naše poslanice. Mi se nadamo od našeg gospodara Boga boljim stvarima od onih, koje su nam opljačkane i spaljene, boljem naraštaju i smjeni.

21 muharrema 1163 g.

Sluga siromaha,
Muhamed, poznati
šejh Užica.

U biblioteci Franjevačkog samostana u Mostaru (R—125, list 67) nalazi se jedna pjesma Užičkog šejha od nepunih 11 stihova. Tekst pjesme glasi:

اوژیچه شیخی محمد اثر توکیدر

شروعتند ناشی ظاهرو اولدی دنیاده	کوردگزمه قیامتند نشانی
نیجه ^{۵۲} ظلم ثابت اولدی عزیزه	کوکده ^{۵۱} ملک بوده مؤمن آغلادی
اوژیچه شیخی عزیز قودیلو	سپاهیلر بونی آشا قودیلو
بلغرواده وافر یالان ^{۵۴} قودیلو	دین ایمانی الوب یره ^{۵۳} اوودیلو
ظالم خلیل قصد ایلدی عزیزه	عزیز کبی مثلی یوقدر دنیاده
ان شاء ^{۵۵} الله آخرتده کفار ایله بولشور	هم عزیزک تکیه سنی ^{۵۵} طوتشدی
کنندی جانی جهنمه الدنی	سپاهیلر یالانه ^{۵۷} الداندی
اند نصیر کره عملنه یاپیشر	دانم عزیز کتاب ایله طانیش ^{۵۹}
بلا امان ظلمنه دخی یاپیشدی	ظالم خلیل ظالم ^{۶۰} ایله طانیشدی
صومک پشمائلق فائده ^{۶۲} ایتمز ^{۶۳} ظالمه	آخرتده پیشان اولود ظلمتدن
	ان شاء الله ^{۶۴} تعالی محتاج اولود عزیزه

U ovoj pjesmi šejh sebe naziva Azizom (cijenjen, poštovan) i kaže, da zbog nasilja učinjenog Azizu plaču i anđeli na nebu i ljudi na zemlji, da su spahije vjeru pogazile, da su u Beogradu mnogo lažova skupili, da je Azizu — kome na svijetu nema ravnog —

^{۵۱} U tekstu كوكدن

علي ، تورك لقى ، قدرى ، Istanbul 1928 i

^{۵۲} U tekstu نجه

مكيل هنانلى لقى ، نظبا ، رشاد ، Istanbul

^{۵۳} U tekstu بيره

1318/1900 pišu ovu frazu rastavljeno

^{۵۴} U tekstu يلان

prema pravilima arapskog jezika tj.

^{۵۵} U tekstu تکنى

الله على نظبا ، رشاد . ان شاء الله

^{۵۶} U tekstu انشا اهه ، Turski rječnici ovu frazu pišu raznoliko، ش. سامي

ovu frazu ne treba pisati sastavljeno.

، قاموس ، ترکي ، Istanbul 1317/1899; Š. Sami, Dictionnaire Turc-Français, Istanbul 1911; Hacki Tewfik, Türkisch-Deutsches Wörterbuch, Leipzig 1921 pišu sastavljeno . انشا اهه . Međutim

^{۵۷} Vidi primjedbu 54

drugih rječnici kao حسین کاظم

^{۵۸} U tekstu الدندي

^{۵۹} U tekstu دانش

^{۶۰} U tekstu طالم

^{۶۱} Vidi primjedbu 59

^{۶۲} U tekstu فائده

^{۶۳} U tekstu اقرز

^{۶۴} U tekstu انشاء اهه

nasilnik Halil spremao ubistvo, spalio mu tekiju, da su spahije prevarene njegovom laži i da je sebe za pakao pripremio. Dok se Aziz prvo savjetuje sa Kuronom a zatim pristupa poslu, dotle se nasilnik Halil sporazumijeva sa nasilnikom i bez milosti vrši nasilja. Na Sudnjem danu će se kajati za svoja nasilja, ali mu kajanje neće koristiti.

Kako iz pisma tako i iz ove pjesme se vidi, da šejh Muhamed gubi nadu u svoju pravednu stvar te se predaje obračunu s nasilnicima na Sudnjem danu.

ZUSAMMENFASSUNG

DER DRITTE BRIEF DES SCHEIKS MUHAMED AUS UŽICE

In den vorhergehenden Bänden der Prilozi za orientalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom (Bd. 11, S. 185 und Bd. III—IV, S. 215 wurden zwei Briefe des Scheiks von Užice, Muhamed, bekanntgegeben. Nun fand sich noch ein drittes Schreiben desselben Scheiks vor, das vom 21. Muharrem 1163 H. (30-XII-1749) stammt. In diesem Brief beschreibt der Scheik noch einmal seinen Leidensweg und Unglück und greift seine Verfolger an. Er nennt Belgrad »die Stadt der Ränke und Sammelplatz verdorbener Leute« und Užice »die Stadt der Wirtshäuser, Bozaverkaufsbuden, der Unzucht und Gewalttätigkeit, voll Unheil und Wirrnis«. Der Scheik erwähnt in dem Schreiben mit keinem Wort die Hamzwiten, die er in den zwei vorherigen Briefen schilt. Auch ist aus diesem dritten Schreiben nicht ersichtlich, welchen Übels wegen die Pforte den Scheik beschuldigte und weshalb sie gegen ihn strafliche Massregeln anordnete.

Die Abschrift dieses dritten Briefes, die minderenteils unvollständig, aber orthographisch fehlerlos ist, befindet sich im Kodex des Orientalischen Instituts in Sarajevo (Nummer 742 der Acta Turcica) während die zweite vollkommen ist, aber viele orthographische Fehler aufweist und in der Sammlung türkischer Manuskripte des Kulturministeriums in Ankara (Kodex Nummer 235, S. 45—46) aufbewahrt ist.